

לגדולים, עתוננים מיוחדים לכן, גם מדורים קבועים בעתוננים היומיים, כרוזים, קונטרסים - כל התחבולות האלה לא באו אלא כדי להעמיד את המוני הדוברים על עוותותיהם ולהחזירם למוטב, למען ידברו נכונה ולא יטילו מומים בלשונם, ולמען יבינו כמו את ספרותם הלאומית הישנה והמתפתחת לפי סגנונה המקורי.

ומה נאמר אנחנו? רוב דוברי עברית הלא התחילו בדבורם לעת קשיותם, לאחר שהשתמשו כל ימיהם באידיש או בלעז אחת. קשה עליהם המהפכה הזאת. הרגליהם הלשוניים הישנים פועלים, ביודעים ובלא יודעים, על העברית החדשה אשר בפיהם. וביתר יחוד הרי שונה לשוננו בכל בנינה ואפיה כל כך הרבה מאידיש או משפה אירופית. לא כל שכן שחייבים אנחנו לעמוד על המשמר ולהתריע עד אין סוף על הסילופים והזיופים, וגם אם לא נועיל לאלתר - אל תרפינה ידינו: נחזור ונחזור עד שנצליח לעקור את כל הקוצים וטהר שדה שפתנו והעלה צמחים בריאים ונאים.

רצוני לתת פה, כנסיון ראשון, שלש דוגמאות משלשת המינים, המנויים בשם הרשימה הזאת: שיבושים, שימושים, חידושים.*

(עוד יבוא)

* ראו המשך להלן 9.

5

יש"י אדלר

הערות

במודעות בראש חוצות קריתנו היה כתוב באותיות גדולות ובדיו אדומה לאמר: "תושב, רכישת "אבן בנין" לבית "מגן דוד אדום" היא חובה ולא זכות!" מה פירושו? בלי שום טעם, בלי שום נמוק באה מודעה זו ופוסקת ש"רכישת אבן הבנין היא

מדוברת ורוב המדברים בה אינם יודעים לא דקדוק ולא ספרות והלשון נקנית להם כמעט אך בשמיעת אזנים בלבד, משתבשת והולכת הלשון מיום ליום, עד שנעשית מעין ז'רגון, ורובם של יודעי הספר נגררים אף הם אחר עמי ארצות אלו, והרבה סופרים וכתבנים מושפעים אף הם ממחבלי הלשון, ומכניסים טעויות של טועים לתוך ספריהם ומאמריהם. וכמה מסופרים אלו עולים עוד הרבה על כל שאר החובלנים, והם עושים את הלשון מדרס תחת רגליהם, ונוהגים בה הפקרות גמורה, כאילו אין רוח, אין דרכים ואין חוקים לה, וכל מה שעולה על הלב אפשר לעשות בה!...

הגיעה השעה לעקור את הקוצים מתוך כרם הלשון! הגיע הזמן לבער אחר כל מיני השבושים וכל מיני הסטיות מרוח הלשון, שהוכנסו לתוך הדבור ולתוך הספרות, לנקות את הלשון ולשפרה מכל הכעור שדבק בה! הפרקים שיהיו נקבעים בגליונות הבאים יעירו לקוראים על השבושים השונים שמשבשים בהם המדברים עברית והסופרים, ויורו כיצד ידברו ויכתבו כהלכה.

מעט מעט ינתן מהחומר הזה בכל פעם, ולא יהא לטורח על הקורא, ולא יהא קשה לו לקלוט את כל החומר הרב שיצטבר במשך הזמן, ויזכור על ידי כך מה לרחק ומה לקרב, מה לפסול ומה להכשיר.

ותקוני הטעויות יהיו מבוררים ברור קצר ומדויק ונוח לקורא, בלא אריכות ועמקות ובלא פלפול ומשא ומתן מדעי, כדי שלא יהא ענין זה למשא עליו.

4

דניאל פרסקי

שיבושים, שימושים, חידושים

(רשימה ראשונה)

לא רק אצלנו, שאנו עומדים בתקופת המעבר, מרובות ונפרצות השגיאות, הצומחות מהעדר ידיעה ברוח לשוננו ובדקדוקה, והבאות בעיקר מתרגום לשונות נכריות. אפילו אצל אומות העולם, כשהעם מדבר בשפתו הלאומית מאות שנים באין כל השפעה לשונית מן החוץ, - אפילו אצלן גדולות הפרצות בטהרת הלשון והסגנון. סיבות פסיכולוגיות עמוקות גורמות לקלקולים שונים. וגם שם ישנם מוסדים ממשלתיים וצבוריים, העומדים על המשמר לתקן ולהשביח. המורים בבתי הספר, המרצים

תקוני לשון

נוהגים לומר: מפלגת ומפלגתי, ואף בספרות מצויה פעמים קריאה זו בנקוד - וקריאה זו משובשת היא. אילו היה השם בנפרד מפלגה, היה בא בסמיכות: מפלגת ובנטיה: מפלגתי. אבל הנפרד הוא: מפלגה (דה"ב ל"ה, י"ב), ובסמיכות ובכנויים צריך הוא לבוא: מפלגת, מפלגתי, מפלגתך וכו'. וביחס מן הראוי להשמיט את התו לגמרי ולומר: מפלג, גית, גיים, גות - "תמני" (שו' כו, ו); "צרעי" (דה"א ב, נ"ד) מן תמנה, צרעה, ובספרות ימינו מדיני - מן מדינה, וכדומה.*

* על "מפלגה" ראו עוד להלן 259.

פראית ופראות. קוראים וכותבים בנקוד בטעות: פראית, פראות. פרא הוא משמות הסגולים שהסגול משתנה בהם לפתח או לחירק. ומפני שמוצאים אנו פְרעות פְרעות אויב (דברים ל"ב, מ"ב), הילכך מן הראוי לקבל אף כאן את הפתח ולומר: פראה, פראות (ילדה ילדות, מלכה מלכות, מן ילד, מלך).**

** החלטת האקדמיה ללשון העברית: פראי הוא שם התואר הנגזר מן פרא. התכונה היא פראות וגם פראות (תשנ"ו, 1996).

שפמים. שפם שם קבוץ הוא שאינו מתרבה (ויקר' י"ג מ"ה; ש"ב י"ט כ"ה; יחזקאל כ"ד י"ו; וכ"ב; מיכה ג', ז'). וכשם שאי אפשר לומר שערים מן שְעָר, כך אי אפשר שפמים מן שפם, והסופרים הכותבים שפמים טועים הם (עיין להלן הערת מ. אזרחי).*

* להלן 8.

לפני כ. - אף שימוש זה בדבור ובספרות מוטעה הוא. במקום לפני כשלש שנים, למשל, צריך לומר: לפני שלש שנים, בערך, או כשלש שנים קודם לכן.**

** ראו עוד להלן 83, 118, 120.

והחבור והא השאלה כאחת. בדבור ובספרות משתמשים בו החבור בצרוף עם הא השאלה, כגון והחושב אתה? והאומרים אתם? וכדומה. דרך זו זרה היא ללשון. אם יש צורך בחבור השאלה לדברים הקודמים אפשר להשמיט את ה"א השאלה. אפשר לשאול: וחושב אתה? ואומרים אתם? וכיוצא בזה, ואין צורך כלל בהא.

אלה, אלו. הרבה טועים וסבורים שמלת הרמז "אלה" באה לזכרים ו"אלו" - לנקבות, ואינם יודעים, ששום הברל אין ביניהן, וכל אחת מהן באה בין לזכרים ובין לנקבות, וההברל הוא אך בזה, ש"אלה" באה במקרא ו"אלו" - בלשון המשנה.

כזה. טעות שכיחה היא בשימוש מלה "כזה" במקום "מין" ובמקום "שכמותו".

חובה" - קטגוריה, האשמה, חטא ועוון - "ולא זכות" - אין בזה מעשה טוב, הצדקה והגנה, סגוריא? היתכן? בתל אביב הטובה והרחמניה מדת סרום שכזו? ומי הוא זה ואיזהו אשר מלאו לכו לעשות כן למוסד מועיל זה, שליח הרחמים והחמלה, סמל הזריונות לעזרה ולהצלה מהירה - "מגן דוד אדום"?

והנה לאחרי חקירה קלה נתחור הדבר, שמודעה זו נפוצה על ידי אותו מוסד עצמו, הוא בידי כונן חצי רמיה אלה מתוך כונה טובה מהופכת ממה שיצא לו בשגתו אשר שגג, כי נעלם ממנו פשוטן של מלות:

חובה, דבר המוטל על איש לתת או לעשות, והפכה - רשות;
חובה, האשמה, קטגוריה, חטא, והפכה - זכות;
במקום "זכות" צריך היה לכתוב "רשות" והיה אתי שפיה

ידיעות

- בחג החנוכה הבא תמלאנה עשר שנים לפטירת אליעזר בן יהודה ז"ל ושלישים שנה ליסוד "עבריה" ולקונגרס הראשון ללשון העברית שהתקיים בבול בזמן הקונגרס הששי תרס"ג.

האגוד להשלטת העברית קורא למועצת מנהלי בתי הספר ועסקני צבור לשם סדור חגיגות בכל פנות הישוב.

- בשבוע זה יצאה החוברת השניה של מונחי לשון: "כלי מטבח", מצוירת ומנוקדת כולה.

מבחר מנחי פלי-מטבח	
עם 53 ציורים	המחיר
אשה עברה	זכרי!
העברית היא יסוד הניסוחות	של תתנו קארץ
המנחים נקבעו על ידי ועד הלשון	מיל
הוצאת נתום דרימר, תל אביב	רחוב שמריהו ליון 18

שיבושים, שימושים, חידושים

(רשימה ראשונה - סוף)

א. שיבושים

1. "הקרבה עצמית". הרי זה תרגום מלה במלה. העברי יש לו בטוי מיוחד לכך: "מסירות נפש"; "מסר נפשו על קידוש השם". כשם שלא יעלה על דעת עברי להגיד: "הוא רצח את עצמו, רציחה עצמית" במקום: "הוא אבד עצמו לדעת, התאבדות לדעת", - ממש כך אסור לומר: "הקריב עצמו על האדיאל".

2. "נקודות ראות", "נקודות מבט". זהו תרגום מלועזית. בגרמנית, למשל, יאמרו גם: "נקודת עמידה". ובלשונות אחרות מבטאים אחרת. למה לנו לחשוב כדרך הגויים אם הכינה לנו העברית מלה אחת מוצלחה, שטובי סופרינו משתמשים בה: "בחינה". "מבחינה לאומית עלינו להתנגד", "עלינו להשקיף על העניינים רק מבחינה זו".

3. "קוי אופי". דוקא ב"דבר" המקפיד על לשוננו מצאתי צרוף מלים זר לנו. למותר להעיר כי המלה האחת "תכונות" (או: סגולות) מספיקה בהחלט. למשל: "תכונותיה של יצירת מנדלי ידועות", "תכונות האיש הזה אינן כלבבי".

ב. שימושים

יש בתנ"ך ובספרות התלמודית וגם בספרות המאוחרת כמה מלים וצירופי מלים מועילים ונצרכים, אלא שאינם ידועים או שאין שמים לב אליהם.

1. "עשה הילולים" במשמע של "עשה נשפיה, עשה קרנבל". הלא כה כתוב בשופטים ט' כ"ז, זה הספר העממי והפרווי: "ויצאו השדה ויבצרו את כרמיהם וידרכו ויעשו הילולים ויבאו בית אלהיהם ויאכלו וישתו".

2. "אחין" (על משקל בכין) לשם המושג החסר כל כך בשימוש יום יום: בן האח או האחיות. ובת האח או האחיות: "אחינית". ד"ר משה זיידל מבאר יפה בספרו "חקרי לשון" שהופיע עתה בירושלים [עמ' 51-54], כי השמות הפרטיים הרבים המצויים במקרא מיוסדים, כמוכן, על שרשים כלליים מקובלים בלשון. והנה הפסוק בדברי הימים א, ז', י"ט: "ויהיו בני שמידע אחין ושכם ולקחי ואניעים"

אומרים, למשל, צמח כזה, פרח כזה במקום מין צמח, מין פרח; ואומרים למשל, אדם כזה! שוטה כזה! במקום אדם שכמותו! שוטה שכמותו! שמוש זה נהוג בלשונות לועזיות ואינו עברי כלל.

כאלה. בדבור ובספרות נהוג השמוש במלת "כאלה" שלא לצורך כלל, ושמיורת היא לגמרי; ואף היא אינה אלא ברבריסמוס נטול מלשונות אירופיות, כשמוש במלה "כזה". אומרים, למשל: "יש ביניהם כאלה" וכדומה, במקום: "יש ביניהם" בלבד.

הערה להשם "שפם"

אין ספק, שהשם שפם הוראתו: כל השער המכסה את השפה העליונה ולפיכך לא נכון להשתמש בשם זה במספר רבים, כשמדברים על שפמו של איש אחד. והאומר "שפמים" מתרגם הוא מרוסית. אבל בתלמוד נמצא שם זה במספר רבים, כשהדבר אמור על בעלי שפם רבים. במסכת שבת (קכ"ט, עב): כתוב: "מכריז רב: מאה קרני* בזווי, מאה רישי בזווי, מאה שפמי ולא כלום. אמר רב יוסף: כי בי רב הונא יומא דמפגרי שם ביה רבנן אמרי:"* האידנא יומא דשפמי." וה"ערוך" [ערך "פגרי"] פירש: היה מנהג: המגלח מאה רישי, כלומר, מאת בני אדם, נוטל ש[כ]ורו זוז, וכן המשים מאה קרני של זכוכית על בני אדם להקזיז נוטל זוז, אבל לתקן הזקן וליטול השפם ולתקנו לא היה לוקח האומן כלום, אלא אותם בני אדם שמגלח ראשם או משים להם קרני דאומנא היה מתקן שפמם חנם. וכן היה הדין. ויום שהאומן היה עושה השפמות לא היה נוטל שכר והיה הולך לביתו ריקן. על כן היה למשל: כל מי שהיה יגע ולא היה עולה בידו שכר היה קורא אותו יום יומא דשפמי. עיין גם בתוספות מס' שבת, שם.

אגב הרוחנו מבע נאה ליום ביטול בלא רווח של מחוסרי עבודה או של עמלים ואינם מקבלים את שכרם - יום השפמות.

* בנוסח הרפוס: קרי.

** הנוסח בתלמוד: "כי הוינן בי רב הונא יומא דמפגרי ביה רבנן אמרי..."

השיא". המלה "שיא" מצויה פעם אחת בתנ"ך: "אם יעלה לשמים שיאור" (איוב כ', ו'), ושם הכוונה: הפסגה, הראש הנישא. מעתה שוב אין צורך במלה הלועזית "ריקורד", כי יש לנו תמורתה יפה ממנה והיא עברית גמורה. "הארץ" ו"דבר" משתמשים ב"שיא", ורק "דואר היום" בחר לו דרך משלו "שיאון", וזה שם ההר חרמון.

(* מחדש המלה הזאת (הרפתקן) הוא א. שלונסקי, שהשתמש בה ראשונה ב"הארץ" של ערבית. מערכת "הארץ".

10

ק. י. סילמן

הצעות שמות ופעלים

[---] אני מציע לקרוא למי שאוהב לישון הרבה: ישנן (היוד בפתח והגון בקמץ). שם זה הביע פעם בני בהיותו תינוק. אני מציע לקרוא למושג "נייטראליזירען" ביינ מלשון "ביין", על דרך מיינ, כייל ועוד. (*

(* מושג ה"נויטרלי" אינו ענין ל"ביין". אין ה"נויטרלי" עומד בין זה לזה, אלא אין לו שייכות לא לזה ולא לזה. neutrum = ne-utrum, שלילת ה-utrum, שלילת זה וזה. וע"כ אין שום יסוד להצעת חדוש זה. מערכת "הארץ".

11

יש"י אדלר

הערות*

ב.

על כתלי הקרונות לשרות הצבור, הסובבים בחוצות הערים ובדרכים בארצנו, רשומה וצבועה אזהרה באנגלית ובעברית על העישון והיריקה ששניהם כאחד אסורים בתוכם. הכתובת האנגלית כתובה כתקונה והכתבת העברית, לצערנו, שלא כתקונה. המשפט "לא לעשן ולא לירוק" אינו מביע את הבקשה או הפקודה הרצויות. משפט זה דומה בבנינו לכתוב בירמיהו פרק ד' פסוק י"א: "לא לזרות ולא להבר", ואין צורך בהתעמקות יתירה כדי לראות, שצורת המשפט הזה אינה הולמת את

4. הדורות מן הדוד ולמעלה

aunt; Tante	דוֹךָה	uncle; Onkel, Oheim	דוֹד
grand-aunt; Grosstante	דוֹךָה סָבָה	grand-uncle; Grossonkel	דוֹד סָב
great-grand-aunt; Urgrosstante	דוֹךָה שְׁשֵׁשָׁה	great-grand-uncle; Urgrossonkel	דוֹד שְׁשֵׁשׁ
great-great-grand-aunt; Ururgrosstante	דוֹךָה רִבְעָה	great-great-grand-uncle; Ururgrossonkel	דוֹד רִבְעֵ

5. הדורות מן האה ולמטה

sister; Schwester	אָחוֹת	brother; Bruder	אָח
niece; Nichte	נְכִדָּנִית	nephew; Neffe	נְכִדָּן
grand-niece; Grossnichte	נְכִדָּנִית מְשֻׁנָּה	grand-nephew; Grossneffe	נְכִדָּן מְשֻׁנָּה
great-great-grand-niece; Urgrossnichte	נְכִדָּנִית שְׁשֵׁשָׁה	great-great-grand-nephew; Urgrossneffe	נְכִדָּן שְׁשֵׁשׁ

הערה: הוועדה מציעה את המלה נכדן (ולא אָחִין. ע"י לעיל הערה כללית) על יסוד העובדה שבספרותנו של ימי הביניים שימשה המלה נכד במשמעות זו. ועדיין חיה מסורת-לשון זו בעדות שונות. מן הראוי להזכיר שגם המלה הלטינית nepos שממנו נגזרו nephew—Neffe משמשת בשתי ההוראות: בן-הבן, או בן-הבת, וכן בן-האח או בן-האחות. על ידי תוספת נו"ן, ע"פ דרך מן דוד, מושגת ההבחנה הדרושה לנו היום.

מגלה לפנינו מלה שנשכחה ולא נשארה אלא כשם פרטי.*

3. "טובת חן". בטוי עברי יפה ופשוט כל כך (נחום ג', ד') נשכח לגמרי מן הדבור ואת מקומו יקחו מלות והשגות לועזיות: "סימפטית", "עושה רושם טוב" וכדומה. להמהדרים יש לנו עוד תואר נחמד כזה: "יעלת חן" (משלי ה', י"ט). כמה מטבע ארצנו נשקף במושג זה.

ג. חידושים

כמה חידושים מצוינים ומעולים נוצרים כמעט יום יום ורובם אינם ידועים כלל. ואחר כך מחפשים בנרות תחליפים (ממלאי מקום) להם - ולא ימצאו. ראוי אפוא להכריז ברבים על יצירות נאות ומוצלחות בלשונונו.

1. "הרפתקן", כלומר: רודף הרפתקאות, בהול על מאורעות מסוכנים. בלע"ז: אבאנטוריסט. ב"דואר היום" וב"הארץ" התחילו זה לא כבר להכניס מלה זו (*), שנתקבלה מאליה כדבר המובן.

2. "עקיף" לצורך: בלתי ישר, בעקיפין, אונדירקט. למשל: "כל הגורמים הישרים והעקיפים פעלו לטובתנו". בעל החידוש הוא ביאליק. כשם שאומרים: "ביודעים", "במתכוון" מתוך התארים יודעים, מתכוון, - כך גם כאן: "בעקיפין" בא כנראה, מתוך עקיף, עקיפה, עקיפים, עקיפות.

3. "שיא", היינו: ההישג הגבוה ביותר, ריקורד. "הטייס הזה קבע שיא חדש", "הוא אכל עשרים ביצים בבת אחת ובזה השיג את

* במילון למונחי המשפחה של ועד הלשון משנת תש"ג (1943) נקבע נְכִדָּן.

* המשך של 5.

שקמה לתחיה, עקבות ושרידים של מיתתה האמתית או המדומה.

שום יהודי אינו תמה כשהוא אומר בפיוט למעריב של ליל-כפור: "יעלה אנקתנו מערב ויבוא שועתנו מבוקר", וכן גם "ויבוא צדקתנו", "ויבוא סליחתנו" - בטעות דקדוקית גסה. כאן יש לתרץ: בפיוט הכל מותר, שהרי ביוצר לשמיני עצרת ["אם כאישון ננצרת"] אנו מוצאים: "עטרם רוב ברכות, וחיים ארוכות, עדי עד מאריכות", כאן החריזה גרמה, ושם, ב"יעלות" גרם המשחק במלות "יעלה ויבוא", שהפייטן לא רצה לשנות את צורתן לפי תביעות-הדקדוק. אפשר, הגיעה השעה לתקן שבושים גסים כאלה? - אבל, ראשית, בזה נקלקל את המשחק במלות "יעלה ויבוא", ושנית, מי מבקש חוקי-דקדוק בפיוטים?

ואולם יש תפילה-שיר, שהיא נחמדת בתכנה ובסגנונה ושכל יהודי מתפלל מזמר אותה בהרחבת-הדעת בכל ליל-שבת: "לכה דודי" של רבי שלמה הלוי אלקבץ; "לכה דודי" זה, שהוא מהולל ומשובח בשירו של הינה, שאמנם החליף "שלמה הלוי" ב"יהודה הלוי", ועל זה המליץ דה. שלמה מאנדלקרן: "טעות-גוי מותר".

וכמה מוזר הדבר למצא טעות דקדוקית גסה בשיר נהדר זה, שמיליוני יהודים עדיין אומרים אותו בכל תפוצות-ישראל ובכל ליל-שבת: "התנערי מעפר קומי לבשי בגדי תפארתך, עמי". והרי "עם" הוא לשון-זכר ולא לשון-נקבה. ולא נתעורר אף אחד מבני הדור המדבר עברית (זולת המנוח פרופ' יחזקאל באניט בירחון גרמני לחכמת ישראל) להגיה "בת-עמי" במקום "עמי". ואפילו ב"סידור" הנחמד הוצאת "אמנות" (תל אביב תר"ץ), שהוא מדוקדק ומנוקה מטעויות, נשאר שבוש גס זה.

ואולם יש עוד שבוש משונה בתפילה רגילה אחת; ובשבוש זה יש ענין פסיכולוגי מיוחד. אני מתכוון לתפילת-ההשכבה העגומה: "אל מלא רחמים שוכן במרומים, המצא מנוחה נכונה תחת כנפי השכינה במעלות קדושים וטהורים, כזוהר הרקיע מזהירים, את נשמת"; וזוהי טעות גסה. שהרי צריך לומר: "המצא מנוחה נכונה וכו' לנשמת" ולא "המצא מנוחה נכונה... את נשמת". שבוש זה מתבאר באופן פסיכולוגי על-ידי ריחוק המקום שבין המלה "המצא" והמלה "נשמת"; על-ידי רוחק זה נשתכח הקשר ההגיוני שבין "המצא מנוחה נכונה" ובין "נשמת" - ויצא שבוש דקדוקי גס זה.

הנידון שלפנינו. יש איפוא לתקן את הדבר ולנסח: "אין לעשן ואין לירוק בקרון זה." *

(* ומדוע לא: לא תעשן ולא תירק? מערכת "הארץ".

אגוד להשלטת העברית בארץ-ישראל
טיף הברית העברית העולמית

תפקידי האגוד:
א. הגנה על זכויותיה הרשמיות של השפה העברית.
ב. השלטת העברית בכל מקצועות החיים.
ג. הפצת ידיעת השפה.
ד. ארגון העם והנער לשם השלטת העברית.
כתבת האגוד: תל-אביב, רח' לילינבלום, מנן 99 סטר

הוצאות האגוד:
השלטת העברית בעם והתאורחות בארץ
לדוברי ארדיש
קפוז זכויות שפתנו
מנחי לשון א': ברמית ובטויי נמוס
מנחי לשון ב': כלי מטבח
מנחי לשון ג': הלבשה והנעלה
שיחות למתחילים (ספר למדו לעברית בשביל גוזלים) מאת ד"ר פ. שרגורסקה
מלון להסדרויות נוער מאת י. גרומן
בהזמנות לפנות:
חברת מ. י. ק. ה. ס. ר. "תל-אביב רח' אלנבי 55

12

ידיעות

- ביום א' נתקימה ישיבה של סופרים, מורים ועסקנים לשם סדור שבוע הלשון והתרבות. אחר שנקבעה התכנית נבחרו ועדות שונות, שנגשו מיד לעבודה.

- ההרשמה לשעורי הערב לעברית מצטיינת השנה ברבוי הנרשמים. מטעם האגוד להשלטת העברית וגרוד מגיני השפה קיימים שעורים במקומות אלה: ברחוב אחד העם 13, ברחוב גאולה, בביה"ס למסחר, בשכונת מונטיפיורי ובשכונת הירקון. מלבד אלה קיימים שעורים גם של הציונים הכלליים. ועדת התרבות של הסדרות העובדים נגשה אף היא לסדור שעורים.

- בעלי בתי אוכל בארץ מתבקשים להמציא למערכת "לשוננו לעם" את התפריטים שלהם, כדי להקל על סדור רשימת מאכלים מדויקת ומתאימה, שתפורסם באחת החוברות "מונחי לשון".

13

מדור ג

"ט במרחשוון תרצ"ג
18 בנובמבר 1932

פרופיסור ד"ר יוסף קלוזנר

סימני מיתה בעברית החיה

לשון, שהיתה אלפים שנה מתה או חציה מתה, אין לתמוה, אם ניכרים בה, אף לאחר

אך כל אלה הם שבושים בתפילות, והתפילות רק נאמרות, ופעמים שאין האומר מרגיש בנאמה בפשיטות: אין המתפלל משמיע לאזניו מה שהוא מוציא מפיו.

ואולם כשאני פונה אל הדבור העברי החי ואל העתונות העברית של עכשיו, אני מוצא גם בהם אותם השבושים, שבאו, ודאי, מתוך שאף המדבר עברית אינו משמיע לאזניו מה שהוא מוציא מפיו, והכותב עברית אינו מרגיש בפגימות של לשונו במדה שמרגיש בה הכותב לועזית.

הנה זה לא כבר עבר חגיגה הסוכות. וכל הנאומים וכל העתונים היו מלאים את המלות "חול-מועד-סוכות", (כמו לפני חצי שנה - את המלות "חול-המועד פסח"). והרי זה ז'ארגון גמור, אף-על-פי שכל שלש המלות עבריות הן: כלום אפשר בעברית להסמיך שם עצם, שיש בו ה' הידיעה בראשו? - בעברית צריך לומר: "חול המועד של סוכות" (או לשם קיצור, "חול-מועד-סוכות", בלא ה' הידיעה), "חול המועד של פסח" (או, לשם קיצור, "חול-מועד-פסח").

כיוצא בזה אומרים אנו כולנו, "שושן-פורים" ו"שבת-גוי"; ובאמת אין הרכבות אלו אלא גרמניסמים או ז'ארגוניסמים גמורים, אף אם המלות שלהן הן עבריות: בעברית הנסמך קודם להסומך, ו"שושן-פורים" אין פירושו "פורים של עיר שושן", אלא אבסורדום זה: שושן של חגיגה-פורים; כמו ש"שבת-גוי" אין פירושו "גוי של שבת", אלא שבת של גוי (כמו "שבת בראשית", שהיא שבת של בריאת העולם בתלמוד או, בימינו שבת של קריאת הסדרה "בראשית"), שהרי בכל לשון ולשון לא המלות הן העיקר, אלא המבנה הסונטאקטי של המשפט. לדוגמה: הביטוי "ישיבה בחור", אף על פי שפה לפנינו שתי מלות עבריות גמורות, הוא ז'ארגון גמור, ובעברית יש לומר: "בחור-ישיבה".

ובקשר עם זה יש להעיר על טעות גסה אחרת, שכל סופרינו מדור-ההשכלה עד היום נכשלים בה.

את הלשון הגרמנית המיוהדת, שהיתה מדוברת עוד לפני מאה שנה גם בין יהודי גרמניה ועכשיו מדברים בה היהודים במזרח-אירופה וצאצאיהם בשאר ארצות, היו קוראים בגרמנית "יידיש דויטש". והסופרים העברים תרגמו שתי מלות גרמניות אלו בטעות "יהודית אשכנזית". באמת "יהודית אשכנזית" פירושה בעברית: יהודית, שגרמנים מדברים בה, ולא גרמנית, שיהודים מדברים בה; שהרי בעברית בא שם התואר אחר שם-העצם, בעוד שבגרמנית הדבר הוא להיפך. ובכן צריך לתרגם

"יידיש דויטש" לעברית: "אשכנזית יהודית" ולא "יהודית אשכנזית". והוא הדין ב"יהודית ספרדית", "יהודית ערבית", "יהודית פרסית" ועוד, שצריך לומר: "ספרדית יהודית", "ערבית יהודית", "פרסית יהודית", ועוד.

אלו הן אך דוגמאות מועטות משובשי-לשון, שיכולים היו להשתרש רק בלשון מתה ואין מקום להם בלשון חיה ומדוברת. "סימני-מיתה" אלה אין להם מקום בעברית חיה. ואם רוצים אנו, שבנינו ישכחו בזמן מן הזמנים, שהלשון העברית היתה לשון מתה עוד לפני דור אחד, צריך למחות מתוך הדבור והכתיבה העברים סימני-מיתה אלה בהחלט. מ ל ה זרה, שנתקבלה בלשונונו, אינה מזקת לרוח-הלשון כלל. לא כן צורה דקדוקית משובשת, ובפרט צורה (ה)מעידה על השפעה של לשון אחרת בצירוף-המלות ובסידור-המשפטים, (לדוגמה "אבא'לע" ו"אמא'לע") כספחת ממארת היא לכל לשון ולשון ובפרט ללשון העברית החיה, שעדיין היא כשתיל שדורש טפול והשקאה עד שישתרש בקרקע המולדת.**

* בנדפס "משורשת".

** ראו להלן 28, 32, 35.

14

יצחק אבינרי

בבקשה לא לטרוח

התרגום כצורתו מלשונות אירופה - יש שהוא מביא לא רק לידי שבוש הצורה, כי אם גם לידי סרוס הרעיון. ודוגמא אופינית לכך - זו הבאה להלן, - השגורה בפי רוב המדברים.

אורח הרואה שידידיו טורחים בשבילו, מבקשים לכבדו במטעמים שונים וכו', והוא רוצה למנעם מטרחה זו, הריהו אומר להם: על-פירוב: "בבקשה לא להפריע". האורח מבקש להיות מנומס ביותר, אבל דבורו המשובש עושהו ל"מחוצף", לאדם המדבר בעזות. כונתו לומר למארחיו שלא יטרוחו ביותר בשבילו ("אורח טוב מהו אומר? כל מה שטרח בעל הבית לא טרח אלא בשבילי"), וסוף דבר שהוא פוקד עליהם לבל יפריעו...
הדבור המשובש הזה - מקורו בתרגום מקוטע מגרמנית או משאר לשונות אירופה, שבהם מבקשים מאת המארח לבל יפריע את עצמו! בעברית צריך לומר: בבקשה לא לטרוח. ולזה האומר "בבקשה לא להפריע", צריך להשיב: בבקשה לא לפרוע בלשון העברית.

8. שלא נתחתם גזר דינו של עלי אלא על שנהגו בזיון בקדשים. שם קט"ז.
(עוד יבוא)

16

יש"י אדלר

הערות*

ג.

לקרון לשרות הצבור נכנס אדם, פנה אלי ואמר: "בבקשה בקורת!" לא הבינתי ושאלתי: "סליחה, מה?", והלז ענה: "בבקשה לתת בקורת", לתת בקורת? תם אני ולא אדע מה הוא מבקש ממני - שאני אעסק בבקורת? בקורת (מל' "בקורת תהיה" - ויקרא י"ט, כ') - פירושה: פרסום, הכרזה בפומבי או, לפי הקבלה (כריתות י"א) - מלקות ברצועה של עור בקה - את מה ואת מי עלי לפרסם ועל מה ועל מי אכריז או מה ענין מלקות לכאן? בקורת - פירושה גם: בקרה, חקירה, דרישה, בחינה, או הבעת חות דעת על ספר, ציור, הצגה, נגינה וכיוצא באלה; בקורת היא גם כח השופט, היא גם צנזורה מטעם השלטון - מה היא איפוא הבקורת, שהוא מבקש ממני לתת לו? אחרי בקורת כל שהיא נתברר שהמבקש בקורת אינו אלא אדם ממונה על בקורת הכרטיסים, והוא הוא שבא לערך בקורת, לבדק את כרטיסי הנוסעים בקרון. ובמקום לבקש ממני כרטיס, שכרגע הייתי מושיטו לו, בקש בקורת, - האין זה למטה מכל בקורת? שבתי וראיתי ששגיאה זו נשתגרה גם בפי הנהגים ומוכרי הכרטיסים, שכן דרכם לקרא לכרטיסים בשם בקורת. יש איפוא למהר ולעקור טעות זו טרם שתתרש ביז הקהל הרחב.

שרוולית

שאלה: מהו השם העברי של "מאנזשעט"?
ש. נוניק, תל אביב
תשובה: השם המתאים לכך ביותר הוא שרוולית, (הקטנה מן שרוול), כאשר הציע מר יעקב כהן ב"סנה" (1929) עמוד 372) "מפי בנו הקטן": גם השם הלועזי Manchette צורת הקטנה היא של Manche שפירושו שרוול.

כוספה ולא "כוסבה"

לפני חמש שנים וחצי צינתי ב"השפה" (תל אביב ח' אייר תרפ"ז), שאין לומר "כוסבה", כאשר יאמרו הערביים (לפי שאין פא דגושה בלשונם), אלא כוספה, כאמור בתלמוד (שבת ג', תענית כ"ד). קבעתי את השם הזה בצורתו הנכונה ב"מסחר ותעשייה", ומאז התחילו לשים לב לתקנת הדבר, עד אשר כיום הננו רואים את השם כוספה אף במודעות. תמהני איפוא, שב"דבר" מיום 5 במאי 1932 כותב מר צ. ו. כמה וכמה פעמים "כוסבה" במקום כוספה. טעות שנעקרה - שוב אל תשתרש.

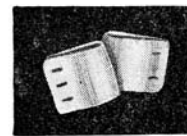
15

שבתי ויס

בבית גנזינו

בספרי

1. עד שלא פשטו ידיהם בעבירה לא היו בהם זבים ומצורעים. במדבר א'.
2. שלא יהא בעלה רואה ומעמדם. (מעלים עיניו, כאילו אינו רואה) שם ז'.
3. "עגלות צב" - אין צב אלא מטוסים, שלא היו מחוסרים כלום. שם מ"ה.
4. שתהא חביב עלינו כגלגל עינים. שם ג'.
5. כל ייש זה שערוך בשמן ומקוטף בדבש, כך היתה ברייתו של מן (לייש - עיסה, קטף - טוח פני העיסה לאחר עריכתה). שם פ"ט.
6. כל מי שאומר צלפחד מקושש היה, עתיד ליתן את החשבון (להלן, בפסקא קי"ב: שעתידים ליתן את החשבון ליום הדין) שם ק"ה.
7. דקדוקי עבודה זרה (עבירות קטנות בעבודה זרה, כגון: גיפוף ונישוק) שם קי"ב.

שרוולית (שרווליות)

כפתורי שרווליות.

כפתורים של שרווליות

* שבת ג: "הוא כספתיא רמשני"; תענית כד: "אמרו ליה אכוספא".